

Conferència de Josep Vallverdú (II) Sobre literatura infantil-juvenil

Us està parlant un autor veterà. Aquest autor és qualificat d'escriptor/autor de llibres per a la mainada. Els mitjans acostumen, a simplificar amb una fórmula, Autor de llibres per a la mainada...

De vegades algú ha volgut fer un paral·lel amb el cas meu i el de Josep Maria Folch i Torres. Només en alguns punts: Folch i Torres va començar a ocupar-se de les pàgines literàries d'En Patufet ara fa quasi cent anys, i deixà de crear l'altra literatura, circumstància que pràcticament no es dona en cap autor avui dia.

Aquests darrers anys s'han celebrat quatre Congressos de Literatura Infantil/Juvenil Catalana, en capitals i viles diferents.

Aquests Congressos conciten descobertes, estudis, discussions i ponències i desvetllen preguntes. Bon senyal.

De què es compon la literatura juvenil? Quins factors hi juguen?

a) El llibre. Podem entendre amb aquest terme un material imprès, de presentació comercial, que conté un text narratiu (bàsicament) i unes il·lustracions. Parlo sempre de llibres, com a primer objecte dins aquest món, no d'àlbums ni de còmics ni d'audiovisuals.

b) Els lectors. Són gent jove, escolars, que, si hi tenen afeció poden llegir autònomament.

Aquests dos components, objecte de la lectura i agent lector, són els bàsics. Afegim-hi:

c) La família: si l'infant ha viscut entre pares, germans que llegeixen, si ha vist a casa seva un normal consum de llibres, serà més fàcilment lector. A Espanya en conjunt, en una estadística enrasada, hi ha un trenta per cent de famílies que mai no compren un llibre d'oci. I això és així.

d) L'escola, els Instituts. L'escola ha tingut en els darrers cinquanta anys del segle XX tot just deixat enrere, un paper rellevant en la iniciació i el manteniment dels hàbits lectors. Aquí i fora.

Recordem que tot aprenentatge prové d'una lectura. Quants estudiants universitaris no saben llegir bé, vull dir mecànicament bé, no entenen del tot el que llegeixen, no s'afanyen a buscar el significat de cadascun dels mots i dels girs del text?

Això té el seu origen en un menysteniment del text. D'una etapa escolar en què l'aprenentatge de la lectura i la valoració del contingut no va fer-se a consciència.

Més elements entorn de la lectura:

e) Institucions, editorials, llibreries, biblioteques, amb festivals, exposicions, el contacte fruitós amb el llibre. La biblioteca ha fet molt per divulgar el llibre juvenil. En aquest punt convé tenir present la importància de la il·lustració com a factor d'atracció.

Recordem, sobretot, que els temps actuals no juguen a favor del concepte tradicional de lectura, i un servidor expressa i repeteix que si doneu deu o quinze euros a un nen o nena, una de les darreres coses que es comprarà serà un llibre. I, en tot cas, preferirà el còmic o el suport electrònic. Poca lectura, doncs.

Algú em recordaria que ara creixen els lectors de material electrònic. Sí, però cal revalorar el text imprès, i per això s'organitzen les setmanes del llibre. El material electrònic hem de veure quin resultat dona. Cenyim-nos al llibre, de moment, que és el producte resultat bàsic de la literatura.

Fem un breu repàs de la història del llibre d'oci

El llibre d'oci per als infants és modern. Deriva, és clar, de les antigues faules, orientals i occidentals, arribades a l'Edat Mitjana, i de la narrativa que es desplega en l'Europa de l'Edat Moderna, quan la literatura deixa de ser sempre moral. Anteriorment tota faula era un sermó, i contenia un "exemple moral".

De fet, com que l'escola generalitzada és cosa del segle XIX, és llavors que apareixerà la narrativa adaptada per a lectors joves o creada directament per a ells. Atenció, el llatí encara era llengua escolar al segle XVIII i és al XIX quan és substituït per les llengües pròpies de cada país. És també al segle XIX quan la gran expansió de les col·leccions de llibres i revistes posa a l'abast de les famílies material suficient i a preus assequibles.

És més, saber llegir, quan no tothom en sabia, constituïa un passaport al món: la frontera era saber o no saber de lletra. I "saber de lletra", aquest sintagma, era ser culte. Deien "sap molt de lletra". La lletra era el passaport a un món superior.

Tornem a la lectura d'oci: el segle XIX, gran segle de la novel·la, contempla l'aparició de narradors que van veure alguns dels seus títols convertits en èxits per al públic juvenil: el cas més paradigmàtic és Dickens. Ell no va escriure Grans Esperances, Oliver Twist o David Copperfield per al públic jove, però fou la societat qui les hi dedicà, més endavant. Perquè el segle XIX va produir tanta novel·la?

El segle XIX va poder oferir :a) temàtica, l'expansió física del món amb la creació dels imperis i per tant el descobriment de terres, la colonització, l'aventura viscuda; b) social, el creixement de les ciutats i del teixit industrial c) cultural, l'extensió de l'escola primària, que possibilitava també la multiplicació dels possibles lectors; d) tècnica, el perfeccionament de les arts gràfiques. Que la creació dels imperis fou originadora de grans desigualtats a la llarga és un fet, no ho oblidem, però l'èpica del descobridor i de l'aventurer, fou també una font abundantíssima de material susceptible de fabulació, creació d'arquetips, herois, narrativa, en fi: Juli Verne, Karl May, Rudyard Kipling...

Va ser el segle XIX, doncs, el que va escampar tot de llibres, entre ells els que es qualificaven de juvenils. El segle XX no ha fet altre que millorar l'aspecte gràfic del llibre, i fer-ne una difusió comercial autènticament penetrant.

El nen, la nena, el preadolescent, ja ha fet l'aprenentatge de la lectura: què llegirà?

El mercat del llibre és ple d'ofertes, el llibre continua sent element de consum i hi ha un mercat. En efecte, no havia existit mai a l'Europa Occidental un ventall de títols com el que existeix avui. Es publiquen, a Catalu-